

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT
SPORTIT DHE RINISË
QENDRA E SHËRBIMEVE ARSIMORE

**PROVIMI ME ZGJEDHJE I MATURËS SHTETËRORE 2018
SESIONI I**

SKEMA E VLERËSIMIT

Lënda: Filozofi

Udhëzime të përgjithshme

- Për pyetjet me zgjedhje përgjigja e saktë vlerësohet me 1 pikë.
- Për pyetjet me zhvillim, përgjigjet konsiderohen orientuese dhe në skemë parashikohen variantet e mundshme të përgjigjeve të nxënësve.

Shënim: Nxënësi do të marrë pikë edhe kur në përgjigjen e dhënë, jep një shpjegim që nuk e përmban modelin e përgjigjes, por që komisioni i vlerësimit e gjykon të saktë.

Pyetjet me zgjedhje

Numri i Pyetjes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Përgjigja e saktë	B	A	A	D	A	A	A	C	B	A

Pyetjet me zhvillim

Pyetja 11

3 pikë

- Ndryshe nga sofistët, Sokrati merret me thelbin e njeriut.
- Ky thelb është shpirti, ndërgjegjja dhe personaliteti intelektual dhe moral.
- Të kujdesesh për veten do të thotë të kujdesesh për shpirtin, ndaj virtyti i njeriut është ai që e bën shpirtin të mirë dhe të përsosur. /Për këtë qëllim shërben kërkimi, dija, shkenca dhe vetëm nëpërmjet tyre njeriu arrin të mirën.
- Nëse virtyti është dije, vesi është padije.
- Përfundimi i tezës sokratike është se njerëzit nuk bëjnë keq në mënyrë të vullnetshme, por nga padija, sepse nuk e njohin të mirën.
- Njohja e së vërtetës, pra e së mirës si synim dhe kuptim i jetës, është edhe kusht që njerëzit të sillen në përputhje me të, pra të jenë të virtytshëm.
- E mira është përmbajtja e atij virtyti themelor që e udhëheq njeriun drejt jetës së urtë, të mençur, të matur e të vetëdijshme.
- Ky kuptim mbi virtytin sillte një përmbysje të vlerave tradicionale të shoqërisë greke.
- Vlera të vërteta nuk janë ato të lidhura me gjëra të jashtme, si: fama, pasuria, bukuria, por vlerat e shpirtit, të përmbledhura te dija.

- Risi në filozofinë e Sokratit ishte lidhja e virtytit me të mirën; shtron për herë të parë raportin e të vërtetës dhe jetës, dijes dhe ekzistencës.
- Filozofia bëhet ushqim shpirtëror, e aftë të prodhojë sjellje të virtytshme.

- 3 pikë** Nëse shkruan saktë tre shpjegime;
2 pikë Nëse shkruan saktë dy shpjegime;
1 pikë Nëse shkruan saktë një shpjegim;
0 pikë Nëse përgjigjet gabim **OSE** nuk përgjigjet fare.

Pyetja 12 3 pikë

Model përgjigjeje:

- Epoka perandorake përfshin shek. I p.e.s deri në shek IV e. s. Nga shek. II p.e.s., me pushtimet romake në Mesdhe, procesi i përthithjes së kulturës greke në botën romake u bë i pakthyeshëm.
- Në 146 p.e.s. Greqia u kthye në një provincë romake. /Në Romë nisi të kultivohej filozofia greke, e cila gradualisht u shndërrua në një element të kulturës romake, duke iu përshtatur mendësisë romake e problematikës së kohës.
- Tipar kryesor i filozofisë së periudhës perandorake ishte qëllimi i saj praktik: propagandimi i një ideali jete që i shërben individit, ndaj interesi për etikën, “artin e të jetuarit”, bëhet mbizotërues.
- I gjendur në hapësirën e stërmadhe të perandorisë, me lidhje të dobëta me shtetin dhe shoqërinë, individit mbyllet në brendësinë e ndërgjegjes së vet. /Aty kërkohet përsosjen dhe shpëtimin.
- Idetë e stoicizmit të lindura në këtë periudhë, bëhen shprehëse të këtyre nevojave shpirtërore.
- Stoicizmi romak, që njihet edhe si neostoicizmi, pati shumë admirues.

- 3 pikë** Nëse shkruan saktë tre veçori;
2 pikë Nëse shkruan saktë dy veçori;
1 pikë Nëse shkruan saktë një veçori;
0 pikë Nëse përgjigjet gabim **OSE** nuk përgjigjet fare.

Pyetja 13 3 pikë

Model përgjigjeje:

- Themelues i skepticizmit është Pirroni. Ai nuk la gjë të shkruar, por dëshmohe vetëm nëpërmjet të tjerëve.
- Sipas Pirronit, gjërat janë “të papërcaktueshme, të padallueshme e të pamatshme”.
- Nuk ekzistojnë në mënyrë absolute gjëra të bukura apo të shëmtuara, të vërteta apo të rreme, të mira apo të këqija nga natyra e tyre, por janë zakonet, besimet, vendimet e njerëzve që i bëjnë ato të tilla.
- Përtej këtyre besimeve e marrëveshjeve lidhur me gjërat, të cilat shfaqen vazhdimisht të lëvizshme e të ndryshueshme, është i pamundur gjykimi apo vlerësimi.
- Derisa realiteti në vetvete rezulton i pakapshëm, i errët, i pakuptueshëm, i vetmi qëndrim i drejtë për njeriun, është heqja dorë nga çdo gjykim: *afasia, mungesa e të folurit, e të shprehurit*.
- Nuk ka asnjë kriter të vlefshëm, as nëpërmjet ndijimeve dhe as nëpërmjet intelektit, për të gjykuar mbi të mirën ose vlefshmërinë e një veprimi në krahasim me një tjetër. I urti e ka zemrën e paqme dhe arrin ataraksinë, mungesën e turbullimit dhe paqen e brendshme, pasi ka kuptuar se nuk ekziston.

- E Vërteta me germë të madhe, mbi thelbin e qenien e vërtetë të gjërave, nuk mund të thuhet me asnjë siguri. “I urti i sheh me kryelartësi, madje me njëfarë mëshire rivalët dogmatikë që ndeshen midis tyre me “luftë fjalësh” për çështje mbi të cilat, në fakt, nuk mund të japësh gjykim”.

3 pikë	Nëse shkruan nga dy elemente për njërin koncept dhe një element për tjetrin;
2 pikë	Nëse shkruan dy elemente për njërin koncept;
2 pikë	Nëse shkruan nga një element për secilin koncept;
1 pikë	Nëse shkruan një element vetëm për njërin koncept;
0 pikë	Nëse përgjigjet gabim OSE nuk përgjigjet fare.

Pyetja 14 3 pikë

Model përgjigjeje:

a) Rilindja iu kthye së kaluarës:

- për të rizbuluar vlerat kulturore të shkrimtarëve të lashtë. Ky kthim synonte kërkimin e dorëshkrimeve, rizbulimin e gjuhëve të harruara, por edhe zhvillimin e një fryme kritike ndaj këtyre teksteve. U shfaqën humanistët, që ishin profesorë të gramatikës të cilët mësonin dhe "letërsinë e bukur".
- humanisti ndjen se po sjell diçka të re./ Ai e sheh botën si një Adam i ri, me ëndrrën të jetë një Promete i ri, /pa paragjykime dhe i çliruar nga çdo autoritet. Me këtë liri shpirtërore rilindësit realizuan shqyrtimin kritik të sistemeve të mëdha teologjike dhe filozofike të Mesjetës, deri në vënien në diskutim të interpretimeve tradicionale për kozmosin nga Aristoteli.

b)

- Rilindësit e vlerësonin këtë në kuadrin e një perspektive të re: njeriun. /Ata synonin t'i bënin idetë e tyre sa më njerëzore. Këto ide duhet t'i shërbenin sa më shumë njeriut.
- Shpirti njerëzor nga rilindësit kuptohej si tipar i bashkimit të së fundmes me pafundësinë, /i së vërtetës me të përjetshmen. Në sajë të këtij shpirti, mikrokozmosi i trupit tonë hyn në lidhje harmonike me universin e madh që quhet " makrokozmos".
- Ajo që garanton dinjitetin njerëzor është ushtrimi i lirisë.
- Dinjiteti i njeriut qëndron në fuqinë krijuese të tij, që ka në vetvete mundësi të pafundme rigjallëruese.

3 pikë	Nëse shkruan frymën kritike dhe dy ide;	
2 pikë	Nëse shkruan dy ide;	OSE
2 pikë	Nëse shkruan frymën kritike dhe një ide;	
1 pikë	Nëse shkruan frymën kritike;	OSE
1 pikë	Nëse shkruan një ide;	
0 pikë	Nëse përgjigjet gabim OSE nuk përgjigjet fare.	

Pyetja 15 3 pikë

Model përgjigjeje:

- Duke pranuar ndarjen aristoteliane të intelektit të mundshëm dhe veprues,
- Intelekti veprues, duke pasur origjinë hyjnore, konsiderohet i njëjtë dhe i pavdekshëm për të gjithë njerëzit.
- Hedh idenë se edhe intelektet e mundshëm është i pavdekshëm dhe i njëjtë për të gjithë. Në bazë të tij njihen dhe formulohen idetë e përgjithshme, të njëjta për këdo,
- Intelekti i mundshëm nuk mund të jetë individual (i lidhur me trupin e veçantë, si formë e tij).

- Problemi që shtrohet është kur themi se njohja është individuale dhe si arrin individi i veçantë të njohë.
- Për të shpjeguar individualitetin e njohjes, Averroesi thekson origjinën shqisore të procesit njohës njerëzor.
- Ky perceptim shqisor, prej ku njerëzit abstragojnë idetë e përgjithshme, duke qenë i lidhur me fantazinë dhe përfytyrimet, ndryshon nga njëri person te tjetri dhe kjo prodhon veçantinë e njohjes.
- Idetë e përgjithshme ekzistojnë si mundësi në intelektin e mundshëm.
- Detyra kryesore e pjesës tjetër të intelektit, atij veprues, është të realizojë abstragimin, t'i bëjë idetë e përgjithshme të njohshme dhe të kapshme. /Ashtu si drita e diellit ndriçon errësirën e bën të mundshëm shikimin, kështu edhe intelektin aktiv bën të njihen idetë e përgjithshme. /Pra, akti i të kuptuarit është individual për sa është i lidhur me fantazinë dhe përfytyrimet shqisore, por është edhe jo individual për sa idetë e përgjithshme janë të njëjta dhe të përbashkëta. /Ato nuk mund të jenë të ndryshme për çdo individ.
- Përderisa intelektin e mundshëm nuk është pjesë e shpirtit njerëzor, por vetëm i lidhur përkohësisht me të, atëherë i vdekshëm është individi i veçantë, jo ky realitet tej individual.
- Ky përfundim binte në kundërshtim me një nga çështjet kyç të fesë së krishterë: atë të pavdekësisë individuale. Danteja, duke e dënuar Averroesin për përfundimet e tij (ndonëse e vlerësonte për rolin e rëndësishëm si komentator i Aristotelit), e rreshton në kategorinë e atyre që "bën të vdesë shpirti bashkë me trupin".

3 pikë Nëse shkruan tre elemente;

2 pikë Nëse shkruan dy elemente;

1 pikë Nëse shkruan një element;

0 pikë Nëse përgjigjet gabim **OSE** nuk përgjigjet fare.

Pyetja 16 3 pikë

Model përgjigjeje:

- Njeriu është njëkohësisht shpirt dhe trup, pra: substancë menduese dhe substancë e shtrirë që i bindet ligjeve të natyrës.
- Shpirti njih më lehtë se trupi.
- Njohja shqisore është dytësore, prandaj për të njohur duhet të bazohemi te shpirti:/ p.sh., një copë dylli e ngurtë, kur ngrohet shkrin dhe mund të marrë forma të ndryshme. Shqisat e mia (perceptimi) më tregojnë se kjo copë dylli ka ndryshuar gjendje, ajo ka shkrirë. /Por shpirti im më tregon se materiali amorf është nga e njëjta copë dylli./ Shpirti im dhe jo shqisat më tregojnë përhershmërinë.

3 pikë Nëse përshkruan tre elemente për sistemin;

2 pikë Nëse përshkruan dy elemente për sistemin;

1 pikë Nëse përshkruan një element sistemin;

0 pikë Nëse përgjigjet gabim **OSE** nuk përgjigjet fare

Pyetja 17 3 pikë

Model përgjigjeje

a)

- Hobsi mendon se shteti del nga një kontratë shoqërore, përmes së cilës çdo njeri ia kalon të drejtën e tij natyrore shtetit, me qëllim që të garantojë paqen dhe sigurinë.
- Në këtë kontratë, çdo individ i kalon këto të drejta në mënyrë absolute, me kusht që edhe të tjerët të bëjnë të njëjtën gjë.
- Përmes kësaj kontrate shoqërore, subjektet angazhohen ndaj njëri-tjetrit dhe bëhen një popull.

b)

- Te Hobsi, sovranin është absolut / sovranin qëndron mbi kontratën, /ai nuk i nënshtrohet asaj.
- Forca e pushtetit qëndron te bindja e subjekteve ndaj tij.
- Nëse populli nuk i bindet, atëherë bie qëllimi për të cilin është hartuar kontrata.

3 pikë	Nëse shkruan dy ide për kontratën dhe një për sovranin;	OSE
3 pikë	Nëse shkruan dy ide për sovranin dhe një për kontratën;	
2 pikë	Nëse shkruan dy ide për kontratën;	OSE
2 pikë	Nëse shkruan dy ide për sovranin;	
1 pikë	Nëse shkruan një ide për kontratën;	OSE
1 pikë	Nëse shkruan një ide për sovranin;	
0 pikë	Nëse përgjigjet gabim OSE nuk përgjigjet fare.	

Pyetja 18**3 pikë**

Model përgjigjeje:

- Nihilizmi i Niçes shfaqet edhe në idenë e tij për vdekjen e Zotit. Zoti ka vdekur, por ekziston akoma hija e tij që kërkon viktimë. /Kjo shfaqet te punimi i tij “Kështu foli Zarathustra”.
- Tek “Antikrishti” shprehet ideja tjetër, se të gjitha spekulimet metafizike dhe fetare mund të shpjegohen lehtë në mënyrë psikologjike, sepse kanë shërbyer për të përligjur një moral të caktuar.
- Niçja nuk e pranonte krishterimin, sepse, sipas tij, kishte një pjesë thelbësore që e prish njeriun dhe ishte bërë një relikte e pabesueshme dogmatike.
- Duke predikuar ndjenjën e mëshirës, krishterimi u imponohet të gjithë njerëzve pa përjashtim, aq sa të fortëve dhe të pasurve u vjen keq për shëndetin dhe pasurinë e tyre dhe fillojnë e kërkojnë arsye për shfaqësime përse janë të tillë.
- Duket se kjo fe i pengon njerëzit të zhvillohen dhe se të fortët nuk duhet të jenë të tillë, por të bëhen të dobët. /Por kjo bie ndesh me vetë jetën dhe rritjen e saj, sipas Niçes.
- Meqë të gjitha perënditë kanë vdekur, tani duhet të jetojë e të besohet mbinjeriu. Niçja shprehet: Unë nuk jam ateist si rezultat i diçkaje dhe prej shtytjes për diçka. Ateizmi te unë vjen nga instikti. Unë jam tepër kureshtar dhe plot me pyetje për botën, për t’u kënaqur me gënjeshtër të trasha. Zoti është një gënjeshtër e tillë, një gjë aspak e hollë për mendimin tonë. Ai përmban vetëm një ndalim për ne që mendojmë, ai na thotë: “Ju s’duhet të mendoni”.

3 pikë	Nëse shkruan tre aspekte;
OSE	
2 pikë	Nëse shkruan dy aspekte;
1 pikë	Nëse shkruan një aspekt;
0 pikë	Nëse përgjigjet gabim OSE nuk përgjigjet fare.

Pyetja 19**3 pikë**

Model përgjigjeje:

- Duke qenë besnik ndaj parimit utilitarist, Milli e konsideronte dobënë si kriterin e vlerave morale: /veprimi që kontribuon në lumturinë e një numri të madh njerëzish është i mirë dhe/ lumturia tregon kënaqësinë dhe mungesën e vuajtjes.

- Milli mendon ta vlerësojë kënaqësinë jo vetëm nga sasia e saj, por edhe cilësia e saj. /Sipas tij ka dy tipa kënaqësish: të larta dhe të ulëta.
- Kënaqësitë që burojnë nga aftësitë e larta të individit (aftësitë e shpirtit) janë cilësi të larta./ Kënaqësitë e trupi (mishtore), janë cilësi të ulëta. /Këto të fundit mjaftohen me një bazë kënaqësie, ndërsa kënaqësitë e cilësive të larta janë burim lumturie dhe i një jete të denjë.
- Nuk është interesi personal i çdo individit ai që duhet kërkuar më së pari, por interesi i përgjithshëm.
- Milli zhvillon një utilitarizëm altruist, që e konsideron përkushtimin e individit ndaj lumturisë së tjetrit si virtytin më të lartë.
- Ai shikon tek edukimi dhe shoqatat mënyrën më të mirë për të zhvilluar tek çdo njeri shqetësimin për drejtësi.
- Rregulli i artë i utilitarizmit të Millit mund të interpretohet si rregulli i artë i Jezuit: duaje tjetrin siç do veten tënde, po pa asnjë kontradiktë, përkundrazi, ky rregull përsos idealin e utilitarizmit.

- 3 pikë** Nëse shkruan tre elemente;
2 pikë Nëse shkruan dy elemente;
1 pikë Nëse shkruan një elemente;
0 pikë Nëse përgjigjet gabim **OSE** nuk përgjigjet fare.

Pyetja 20 **3 pikë**

Model përgjigjeje:

- a) Teza themelore e Hegelit është: Çdo gjë reale është racionale dhe çdo gjë që është racionale është reale
- b)
- Racionalja te Hegeli është thelbi i vetë realitetit, parim i përhershëm për gjërat.
 - Realja nuk është irracionale, e paarsyeshme. /Kjo do të thotë se ne mund të njohim gjithçka.
 - Hegeli pranon se filozofia është arritja e së vërtetës në karakterin e saj absolut.
 - E vërteta, absolutja, nuk është e pakapshme.
 - Ideja është ajo që realizohet te faktet, dhe jo diçka që u kundërvihet atyre, sikurse e mendonte tradita platonike që ndante botën e ideve nga bota shqisore, e dukjeve, e fenomeneve.

- 3 pikë** Nëse shkruan tezën dhe dy shpjegime;
2 pikë Nëse shkruan dy shpjegime; **OSE**
2 pikë Nëse shkruan tezën dhe një shpjegim;
1 pikë Nëse shkruan një shpjegim; **OSE**
1 pikë Nëse shkruan tezën;
0 pikë Nëse përgjigjet gabim **OSE** nuk përgjigjet fare.